

Ma prof. L. Lesment'ile
hindamises.

21. V 40

V. Kadu.

A. Samon, stud. jur. 21. mai 1940

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
DIPLOMATIKA

Vastab diplomitöö võrdle

Meerwald

Nr 73
TARTU

28 V 40.
Tartu.

A.A

7734

Nekum.

Diplomitöö.

Tartu. MCMXL.

Lep. jur. 7. VI 40.

Too koostamisel kasutatud kirjandus.

(Pealkirja lühend teksti osundis märgitud ==)

1. Pauly. „Real-Encyclopidie“, 33. Halbband (Nereiden bis Numantia), Stuttgart, 1936. = Pauly.
2. Bernhard Kübler. „Geschichte des römischen Rechts.“ Leipzig, 1925. = Kübler. Uku 5
3. Paul F. Girard „Geschichte und System des römischen Rechts (R. Mayri tõlge).“ Berlin, 1908. = Girard.
4. Otto Karlowa „Römische Rechtsgeschichte“ II, Leipzig, 1901. = Karlowa. Uku 20
5. Pietro Bonfante. „Rooma õiguse ajalugu“ (E. Einä tõlge) Tartu, 1930. = Bonfante. Uku 25
6. Järgmised artiklid ajakirjast: „Zeitschrift der Savigny Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung.“ = Sav. Uku 35

Band 22, Weimar, 1901. Ludwig Mitteis. „Über das Nexum“ = Sav. 22.

Band 23, Weimar, 1902. Th. Mommsen. „Nexum“; Otto Lenel „Das Nexum“ = Sav. 23.

Band 25, Weimar 1904. B. Kübler. „Kritische Bemerkungen zum Nexum. Zusatz von L. Mitteis.“ = Sav. 25.

Band 29. P. Kretschmar. „Das Nexum und sein Verhältnis zum Mancipium.“ = Sav. 29.

Band 53, Weimar, 1933. M. Kaseri arvustus rumeenlase Popescu = Spîneni teze saksakultuurse kokkuvõttele „Die Ungültigkeit des Nexum als Kontrakt.“ = Sav. 53.

Töö jagunemine.

I Üldine ülevaade.

1. Mõiste ja ürikud. lk. 1.
2. Literatuuri ilme. lk. 5.

II Erivaateid literatuuris nekumi kohta.

1. Nekum kui publitsistlik muudatuse loomise art. lk. 8.
2. Nekum kui eeskätt nõlgniku endapantimine. lk. 12.
3. Nekum kui aiult võlgniku endapantimine. lk. 20.
4. Mitmesuguseid käsitlesi. lk. 25.

Lõppsõna

lk. 35.

I Üldine ülevaade.

1. Mõiste ja ürikud.

Tegemist on siin vana, arkaalse institutoriga, mis juba väga varakult tarvituselt kadus ja mida Justinianuse Kodifikatsioonides ei mainita¹.

Mis puutub seda instituti käsitlevasse üri= kuisse², siis juristide tööd siseldavad selle koh= ta äärmiselt vähe (Gaius) ja arvesse tulevad eskätt Rooma kirjanikud = grammatikud Festus ja Varro, edasi ka Cicero, Livius, kreeklane Dionysios j. t. Eriti tähtsaks peetakse Var= ro tööd „De lingua latina.“, millest vanima käsikirjana on säilunud nn. Florentina käsi= kiri, mis koostatud Monte Cassino kloostris 11. sajandil väga raskeltloetavais langobardi minuskleis ja suuresti rikutud ning raskelt = loetavaks on muutunud, kõik ülejäänud käsikir= jad on ärekirjad sellest. Sama lugu on ka

1) Karlowa, lhx 548.

2) Karlowa, lhx 548 jj.; Pauly, lhx 163; Sav. 22, lhx 100 jj.; Sav. 25, lhx 256 jj.

2.
Tõeluse tööga, milles erilist tähtsust evib just
ühe 12 tahvi lause tsiteerimine. See töö on
säilunud samuti väga puudulikud ja rikutud
ning raskelt loetavas käsikirjas, mis pealegi
kokkuvõtte Augustuse kaasajase Verrius Flaccuse
leksikograafilisest teosest, seega evib üldse ge-
neraliseerivat tendentsi, annab edasi andmeid,
mis saageli juba Verriuse töös mitmendast
allikast ammutatud ja ei saa loomulikult pre-
tendeerida kuigi suurele täpsusele. Paratamatult
jääb alati püsima teatav kahtlus selle suhtes,
kuivõrt mitte-juristid kirjanikud taipasid juri-
dilise institutsiooni siset, mis nende ajal pealegi
juba ammu praktikast kadunud. Nt. põhineb
Varro tähtsaim ja paljude vaidluste aluseks
olev tekst „Colax“¹ nimelises komöödias esiüleva-
rõna „rexum“ tähenduse selgitamisel. Kõige-
pealt ta tsiteerib vastava värssi ja mis lisab
seletuse juristide Maniliuse ja Mucius'e poolt.
Lahitiseks jääb aga siin küsimus, kui palju Kum=

1) Vt. Käesoleva töö, lk 13.

lub selles seletuses tegelikult juristidele, kuu
 pelju Narro'le endale. Edasi ei saa ka täp-
 salt määritleda, milliste juristidega just nimelt
 tegemist on: nt. ei esine tekstis mitte Mamilius
 vaid Mamilius, kuna samas tekstis teisel lei-
 me Manliuse ja ka Manliuse mainimist - ühe-
 gi Mamiliuse nimelise tuntud juristi kohta
 aga andmeid säilinud pole, kuna aga jälle
 tekstis Mutius'ena mainitu suhtes Kübler ei
 kahtle, et tegemist on Quintus Mutius Scaevola'ga,
 Karlowa, et tegemist on Publius Mutius'ega¹.
 Edasi seisab olulisem raskus selles, et tekstid on
 säilinud vigastena ja neid tuleb täiendada ning
 taastarindada, vastava teksti süstemaatilise ja
 loogilise vaatluse abil, nii üksikute tähtede kui
 ka tervete sõnadega, kusjuures aga teksti
 tähendus suuresti muutub, olenevalt sellest,
 millise valiku teeme: nt. võib teatavas kohas
 olulist tähendust kas lugeda „quam“ või „quom“
 jne. Toodud näiteist peaks püsama selle

1) Sav. 25, lmk 254; Karlowa, lmk 549.

2) Sav. 25, lmk 258.

illustreerimiseks, kuivõrt uduste ja kõikuvate andmetega tuleb opereerida nexum'i mõiste selgitamisel ja kuivõrt lai ala jääb siin uurija intuitsiooni määrata. Eelnevalt on ka pikemata selge, et mingit kindlat nexum'i definitsiooni anda ei saa. Tegemist on vaid teadlaste arvemiste ja hüpoteesidega selle arkaaisese instituudi iseloomu kohta.

Kokkuvõttes võime öelda, et nexum tähendab siduvat (nectere = siduma) toimingut vanimas rooma õiguses, kus teda leiame aga ühenduses väga mitmesuguste mõistetega:

1. Nexum laiemas mõttes, identne mancipatio'ga.
2. Nexum kitsamas mõttes. Ühed mõistavad selle all muutlaenu loomise akti ja peavad teda vastavalt arkaaiseks muutlaenu normiks, nexum aeg, kus kaalutakse teatar hulka vaske, mida võlgnik hiljem samal kombel tagasi peab kaaluma, teine ja uuem vaade on aga, et nexum ei kujuta endast mitte muutlaenu

1) Pauly, lhek 163.

loomise akti vaid erilist tagamistoimingut, mille oluliseks osaks on enda nexus'eks andmine, nexum se dare, nexum inire.

③ Nexi liberatio s.o. solutio per aes et libram, võlakustutamise akt vase tagasikaalumisega vō = lausaldajale.

Neist mõisteist õiget ja tõelist nexum'it haarab keskmine, kuna teised kujutavad vaid muude toimingute kokkupuutepunkte nexum'iga. Selle nexum'i mõiste ümber kitsamas mõttes keerlevad ka teadlaste peamised vaidlused.

2. Literatuuri ilme.

Nexum'i kohta käivas rikkalikus literatuuris, millest autorile keeleliselt kättesaadavad kahjuks ainult saksa keelsed teosed, kerkib eriliselt esile kaks teost¹⁾: esiteks Glusckne 1846. a. ilmunud: "Über das Recht des Nexum und das altrömische Schuldrecht." ja teiseks Ludesig Mitteis'i artikkel 1901. a.

"Über das Nexum." Neist esimene panü

1) vt. Sav. 22, lmk 98 ff. 2) Loendatud Kübler lmk 48., Pauly, lmk 165;

aluse kava aega ainsuõigustatud positsioonil
 püsinud õpetusele nekumi publitsistlikust iseloo =
 must ja eksekutiivjõust, teine tähistab muuraan-
 gut nekumi doktriinis: Huschke käsitlese
 kõrvale kerkib teine, mis eitab nekumi: ekse-
 kutiivjõudu ja tahab selles näha eskätt võlg-
 niiku endapantimist, et peareda vana võlaõiguse
 karmidest tagajärjedest, (s.o. tagamistoimingut)
 mille kõrval ta ometi tunnustab ka muutlae-
 nu loovat nekumist. Seda vaadet olid ka juba
 enne Mitteisi avaldanud Voigt¹ jt., kuid alles
 Mitteis esitas niivõrt mõjuvaid argumente, et see
 õpetus teadlaste tahelepanu võitis².

Nende kahe õpetuste grupi kõrvale rajas Lenz
 oma artiklis³ 1902. a. veel kolmanda (õieti küll
 Mitteisi käsitlese äärmuse), mis püüab väita,
 et nekumi: nimelist muutlaenu sõlmimise le-
 pingut üldse kunagi olemas pole olnud,
 vaid esimes ainsult tagamistoiming⁴.

1) Sav. 22, lüh 104.
 2) Sav. 23, lüh 84.
 3) Sav. 23, lüh 84 jf. 4) Sav. 53, lüh 528.

Järgnevas peatükis püüame saavutada lühi-
 dat ülevaadet nende kolme naxumi kohta käi-
 va literatuuri peagrupid sisust ja probleemide-
 käsitlest, kui ka nende peagruppide mitmek-
 sugustest variatsioonidest ja kombinatsioonidest.
 See käsitus loomulikult saab olla vaid kõige
 pealiskaudsem ja peab püüdnud vaid kõige
 markantsemate joonte esile toomisega neist vaadest,
 sest eeskätt just antiiksete tekstide taastarõn-
 duse ümber keerlevate vaadluste sügavam jäl-
 gimine ei osutu võimatuks mitte ainult vasta-
 vate keeleliste eriteadmiste puudumisel, vaid
 komplitseeriks ka kogu tööd äärmiselt ja
 paisutaks ta mahult nii suureks, et iga-
 sugune ülevaatlikkus jälgitava põhiküsimuse
 suhtes kaoks.

Kuna ka quasi publice 53 tunnistaja ja
 libripenni juuresolekul rajatakse, töö-
 kassa kohase ekskursioonivõimaluse (manus
 inicitio) laenu lihvitudiks muutumisel, ette-

II Erivaateid literatuuris nekuini loomu kohta.

1. Nexum kui publitsistlik muutlaenu loomise akt.

Sellele vaatele võitis üldise tunnustuse Haschke, kelle teooriaga tutvume kokkuvõtte kaudu, mille esitab Mitteis¹ enne selle kritiseerimisele asumist: Siin lähtutakse selle toimingu obligatoorsest funktsioonist, väites, et nexum on oma algloo = mult kohustumisakt ja et asjade mancipatio'le ühes selle erivormide (testamentum per mancipationem ja fiducia'ga) omistatakse nexum'i nimetust ainult nendega kaasvate obligatoorsete tagatiste (actio auctoritatis, damnoosooniline lezant) tõttu. Iseloomustav on nexum'ile just see, et tema läbi luuakse publitsistlik obligatsioon, milline, kuna ta quasi publice 5³ tunnustaja ja libripensi juuresolekul rajatakse, toob kaasa kohese eksekutsioonivõimaluse (manus iniectio) laenu likviidseks muutmisel, etse =

¹ Sav. 22, ltk 98.j.

Kui kohtuotsus. Selline vastutus asetatakse
 siin võlgnikule juba laenulepingu sõlmimisel
 võlausaldaja nuncupatio'ga: "dare damnas esto".
 Sellega seletub ka, et veel klassilises õiguses
 damnatsioonilise legaadi ja ka actio auctoritatis'e
 puhul leiab aset vastutuse mitmekordistamine
 selgumisel ja et *condictio indebiti* (s.o. tasu =
 tuul olematu võla) tagasinõudmine) võimalik pole,
 sest ka kohtuotsuse korral on manuse kõrvalde-
 mine võimalik ainult in duplum vastutava
 viindex'iga ja *condictio indebiti* võimatu.

Milline nexum Huschke teooria seisukohalt

praktiliselt välja nägi, selle kohta annab
 kõige parema pildi Girard¹, kelle teosele viitab
 ka Mitteis. Tutvume järgnevalt sellega:

a) Nexumi rajamise viis.

Nexum on toiming *per aes et libram* võlavahet-
korralde loomiseks nagu *mancipatio* on toiming
per aes et libram omandiõiguse ülekandmiseks.

Esinevad samad isikud kui *mancipatio* juures:

¹ Girard, lmk 520 jf.

pooled, liberipens ja vähemalt 5 tunnustajat.
 Rakendamisele tulevad ka samad vahendid:
 Kaal ja tükkike vaske (aes, raudusculum)
 Aset leiab sama menetlus, s.o. kaalumine.
 Nagu mancipatio juures nii ka siin toimus
 see alul tõeliselt hiljem aga ainult näili=
 selt. Analoogiliselt mancipatiooni kujunemise
 ole ost-müügist üldiseks omandamisviisiks,
 kujunes ka nexum muudatusest üldiseks ob=
 ligatsioonivormiks, mille objektiks küll ikka
 teatav rahasumma pidi olema, kuid igasugu=
 sest kokkuleppest tekkida võis, mis per aes et
 libram sõlmiti. Mõlemad toimingud kahtle=
 mata väljenduvad 12. tabeli lauses: „Cum
 nexum faciet mancipiumque, uti lingua mun=
 cupassit, ita ius esto.“ Kuid nexumi ja
 mancipiumi sarnasus piirdub nende soori=
 tamisega per aes et libram. Tingituna nende
 eriülesandeist, s.o. obligatsiooniloomisest ja oman=
 diõiguse ülekandmisest, pided nad ka erineva.

Nahe arvatavasti seisis menetluse juures
 tarvitatud sõades, mida rääkis see, kes vase
 tegelikult üle andis või selle üleandmist
 näitles. Teada on, et mancipatio puhul oli
 selleks järgmise formel¹: „Hunc hominem
 meum esse aio ex iure quiritium isque
 mihi emptus esto hoc aere aeneaque libra.“
 Nexum'i formelit pole teada, kuid arvatavasti
 vastas see damnatio'le, mida ut. pärandusjät-
 ja ütles damnatioonilegaadiga koormatud pärija
 suhtes juu.

2) b) Nexum'i mõju. Mõju arvatavasti oli sama,
 mis tekkis üldse õigusepärast damnatioonist
 s.o. võlausaldaja poolt võlgniku kohta per
 aes et liberam Normis Seldud damnatio või
 võla tähtpäeva saabumisel Kaesa manus
 iniectio teostamise õiguse: 30 päevase vahe-
 aja järel võis võlausaldaja võlgnikku, kui
 see võlga ei tasunud ega ka Vindex'it and-
 nud, aheldada ja 60^{ks} päevaus enda

1) Girard, lhu 521.

juurde vangistusse viia. Ei tahtud selle aja jaoksul võlga, ega hakanud ka keegi viindex'iks, lauges võlgnik täielikult võlausaldaja meelevalda alla, mis ulatus kuini trans Tiberim saatmisei ja isegi eluvõtmisei. See manus iniectio õigus tekkis võlausaldajal ilma kohtuotsuseta ainult nexum'i enda jõul täpsalt samas ulatuses kus muidu kohtuotsuse põhjal.

c) Nexum' kadumine. Kadus lex Poetelia'ga, mis keelas võlgniku tapmise ja orjastamise.

2. Nexum kui eeskätt võlgniku endapantimine.

Nagu juba eespool tähendatud, oli mitteis see, kes seda vaadet, kui ka mitte esmakordselt ei väljendanud, siis ometi seevõrt veenvalt argumenturis, et see teadlaste tähelepanu ja ka oselt poolehoidu nõitis.

Vastavas artiklis ta eitab, et nexum loob publitsistliku obligatsiooni ja toob kaasa kohese eksekutsiooni võimaluse võla likviid =

1) Sav. 22, ehk 100 jf.

seks muutumisel, otsekui kohtuotsus.

Oma argumentatsioon alustab ta termino-
loogilise vaatlusega, mida sõna nexum üldse
tähendab, esitades paljude väidluste aluseks
oleva teksti Varro'st:

„Nexum Manilius scribit omne, quod
per aes et libram geritur, in quo
sunt mancipia: Mucius, quae per
aes et libram fiunt, ut obligentur,
praeter quae mancipio dentur.“

Siin Manilius mõistab nexum'i all kõiki vase
ja kaaluga sõlmitud tehinguid, Mucius ainult
sel kombel sõlmitud muutlaenu. Mitteis'i ar-
vates on tõenäoline, et esimene seletus vastab
vanemale keelepruugile, teine uuemale, koos-
kõlas mõistete spetsialiseerumise tendentsiga
laiemast kitsamaiks. Edasi argumenteerib
ta järgnevalt: Mis puutub Husekne peamis-
se põhjendusse nexum'i publitsistliku loomu
kohta, selle sooritamisse per aes et libram,

1) Sav 22, lrx 101. Peale selle vt. seda teksti: Sav. 23, lrx 30; Sav 53, lrx 530
Sav 25, lrx 257; Sav 29, lrx 244.

5^e tunnustaja ja kaalumehed juuresolekul, siis võib ütelda, et nexum ja vask ning kaal langevad ühte puht välistel põhjustel, kuna Rooma esiaeg üldse vormivabu toiminguid ei tundnud, vaid kõik toimused solennuselt tunnustajate ees. Kuni müntide loomiseni pealegi põhjustas kaalu tarvitamist puhttehniline vajadus - mingit publitsistlikku iseloomu sellest järeldada ei saa. Seda ei saa välja lugeda ka nexum'i kõrvaltamisest stipulatio'ga, nagu mõned teevad, põhjendades sellega, et stipulatio on samuti obligatoorne, kuid ometi hoitakse ta nexum'ist teravalt lahkus. Tegelikult seletub see sellega, et stipulatio alul üldse vabas käibes ei esinenud, olles vaid protsessuaalne vahend.

Toob nexum üldse eksekutiiv-vastutust kaasa? Siin leiab Mitteis, et kõik Huschke poolt selle tõenduseks esitatud historikute kohad on sellised, mis end väga hästi ka teisiti seletab.

tada lasevad ja Kogu küsimus lahendub
palju paremini, kui võtame omaks seisukoha
nekum'ist kui võlgniku endapantimisest.

Sellepoolest räägib juba asjaolu, et Gaius'elt
antud manus iniectio käsitle¹st nekum'i
eksekutiivjõudu kuidagi välja lugeda ei saa.

Mitte ainult, et Gaius nekumit m. iniectio
tütline ei näsi, vaid ka järgneb tema ter=
minoloogiarst selgelt, et ainult kohtuotsuse
eksekutsioon on manus iniectio iudicati,
kõik teised on aga pro iudicato (s.o. ei põh=
jane kohtuotsusel vaid magistradi käsul)

See näitab kindlalt, et m. i. iudicati kujutab
endast kõigi manus iniectio'te ürgkujud, mille
järgnevad vormid alles hiljem kujunevad
on ja pole võimalik selle ürgse m. i. kõrval
teise olemesolu uskuda, mis mitte iudicati
pole ja ometi palju vanem kui kõik juhud
pro iudicato. Edasi kohad historikuist,
mida Slusche oma teooria tõenduseks hul=

¹ vt. Sav 22, luku 105.

16.
galiselt esitab sobivad kõik väga hästi
ka teise seisukohaga. Huschke lähtub siin
eskätt plebeide võitlust karmi võlaõiguse
vastu. Sellest ühenduses hõõrutud sageli
räägivad, et keegi orjastati nexum'i põhjal
ja Huschke eeldab siin, et see toimus ma-
nus iniectioa ilma kohtuotsuseta. Tegelikult
pole aga mingit kindlat tõendit, et korrapära-
ne protsess in iudicio ja otsus tõesti pündunud
oleks. Palju õigem on mõelda, et nexum se-
dare tähendas alul üsna talutavana mõel-
dud võlaõigusliku vahetorra raskemat staa-
diumi, täielikku maksujõuetust tähtpäeval.
Pole alust mõelda, et vabale mehele õiguskor-
ra poolt juba kõige väiksema võla tegemi-
sel kohene eksekutiiv-vastutus asetati, vaid
nexum erineb allikais ikka kui ülevõlastu-
mise tagajärg, mitte kui täiesti maksujõulises
olukorras võetud kohustuse realiseerimine.
Ta oli võlgniku endapantimine aes et libera

17.
Normis, et pääseda vana võlasõiguse karmidest
tagajärjedest eluvõtmisest ja trans Tiberim
seadmisest. Ka sellise endapantimise tagajär-
jed olid võlgniku suhtes küllaltki karmid,
ta andis end siin faktiliselt võlausaldaja
orjusse, kuid juriidiliselt ta ori ei olnud,
sest Rooma kodaniku seespool Rooma riigi
piire orjastada ei saanud, samuti ei saa-
nud võlausaldaja talt ka elu võtta.

Peale munde tekstide räägib toodud seisukoha
poolt eriti üks tekst Liviusest:

"Cui quum se Gaius Publilius ob aes alienum
paternum nexum dedisset"

Siin tuleb eeldada, et Gaius Publilius'e isa
oli võlgnik, järelmalt pidi ta poeg ja seaduslik
pärija ipso iure samas seisundis olema ja
eeldades, et plebeide muutlaen juba algusest
peale nexumi võlg oli, oleks ta ka juba algusest
peale ipso iure pidanud nexum olema. Loh-
tiseks ei jää ka novatio võimalust: siis

Oless Livius eriti rõhutama pidanud Nõla =
 summa suurendamist protsentide lisandamisega.
 Mis puutub Glusckke õpetuse neisse osadesse,
 mis seavad nexum'i ühendusse obligatoornete
 tagatiste, actio auctoritatis'e ja damnatioonilise
 legaadiga ning nende juures aset leidva vas-
 tutuse suurenemisega salgamiel ja ühtlasi
 selle kaudu nexum'i publitsistlikku iseloomu tõen-
 dada püüavad (lähtudes sellest, et see küllal koh-
 tuotuse põhjal magistradei eis käsi peale pandud,
 ei saanud seda ise enam kõrvaldada, olles servi-
 loeo - seda võis teha ainult kolmas isik,
 vindex, kes võla kohe tasuma pidi ja protsessi
 tööst kaotuse korral in duplum vastutas.),
 siis leiab Mittelis, et ka need kõik on kergesti
 ümberlükatavad nt. pole asjaolu, et damnatio-
 oniline legaat vastutuse kasvamine kaasa-
 toob, veel niigi tõendus sellest, et ta evikes
 kohtuotuse jõudu, sest on küllalt actio
 in duplumed, mis esinevad ka väljas pool

manus iniectio, ut. actio legis Aquilae
 (järgneb damnum iniuria datum'ist), teiselt poolt
 on tõenäoline, et manus iniectio puca puhul,
 kus võlgnik ise käe kõrvaldas, vastutus ei
 kahekordistunud. Vastutuse kasvamine salgami-
 sel seega pole mingi tõend nexum'i publitsistli-
 ku iseloomu kohta. Veel vähem laseb aga end
 kaitsta väide, et formel: „damnas esto“, mille=
 ga damnatsiooniline legaat püstitati, ilmsingi=
 mata just sündimõistmist s.o. identust kohitu-
 otusega pidi lähendama (etümoloogiliselt
 „damnas“ tuletab sõnat. dare = andma.), et
 see formel kõigi nexumite juures rakendamist
 leidis ning lõpuks kõige tähtsam, et damnat-
 siooniline legaat üldse nexum'iga seotud oli.

Kokkuvõttes Mitteis leral, vastavalt nexum'i kitsa-
 male ja laiemale mõistele, et on võimalik, et
 muumlaenu juures üldse kaks nexum'it aset
 leidsid: a) tavaline muumlaenu sõlmimine per-
 as et libram, mis põhjustas legis actio sacramenti

in personam, b) võlgniku endapantimine.

Kuna nexum täiesti üldine mõiste on, on see ju nii loomulik. Selge peaks aga ka olema, et historikud nexum iure all just võlgniku endapantimist mõistavad, sest just see on reele oluline, vältides segisnõukuid teiste mõistetega.

Alul Mitteis tegi reservatsiooni, et võlgniku endapantimine võib olla ei leidnud alati aset alles Nõla lihvõidseks muutamisel karuni võlaõiguse pehmendamiseks, vaid võis mõnikord ka juba muutlaenu sõlmimisel toimuda, hiljem ta aga kuuldus sellise võimaluse oletamisest kategooriliselt.¹

3. Nexum kui aärmult võlgniku endapantimine.

Lenel artiklis,² milles ta õigesti tunnistab Mitteis'i seisukohta nexum'i eksekutiivjõu puudumisest ja võlgniku endapantimisest, püstitab hüpoteesi, et nexum kitsamas mõttes (s. o. mitte liberaaltoiming üldse) ei esnenud kunagi muut-

¹ Sav. 25, lhek 282.

² Sav. 23, lhek 84 jf.

21.
laenu sõlmimise Normina, vaid ainult Völg =
riku endapantimisena.

Ta arutleb järgnevalt: Olles nexum se dare
ja muutlaenu selgepiirilisel eraldanud, tekib
küsimus, kas viimane, s.o. muutlaenu sõlmimise
nexum, üldse kunagi on eksisteerinud.

Oma aluse kaotab ju rida tõendeid selle kohta,
et muutlaenu nexum esines kuigi lex Poetelia'ni
ja kadus selle tõttu, et see seadus talt ellu-
kutüüvjõu ning ühtlasi praktilise väärtuse
võttis, kui oleme taibanud, et historikud
vastavates kohtades ei räägi sugugi muutlaenu
sõlmimise nexum'ist, vaid Völgriku endapantimisest.

Muudugi ei taha ma väita, nagu poleks ajal,
mil Roomas veel münte polnud ja vaske keeluti,
muutlaenu väljamaasumine toimunud per aes et
libram, kuid kas kujunes sellest hiljem muut-
laenulepingu sõlmimise norm nexum'i nime all,
nagu müngist per aes et libram omandi-
guse ülekandmise vorm mancipatio nime all?

Tundub kindlana, et vastavas Festuse poolt
 toodud 12. tahvli tekstis, ei mõisteta nexum'i
 all mitte muutlaenu sõlmimise lepingut, vaid
 see on siin tegelikult identne mancipatio'ga,
 kuna aga sõna nexum mõisteliselt obligatsioonile
 lähedasena tundub ja tänapäeval üldiselt
 muutlaenu sõlmimise akti per aes et libram
 olemasolus kindel ollakse, mõistetakse ka üldi-
 selt nexum'i all vastavas tekstis seda, mancipi-
 um'i all aga omandiõiguse ülekande noomi.
 Tegelikult pundub alus sellises vahetuses. Rääki-
 mata sellest, et vastavalt tolleajalise keelepru-
 gile seadusandja oleks pidanud ütleva mitte
 mancipiumque vaid mancipiumve, aga mõistete
 identsus järgneb ka loogilisest kaalutlusest:
 Hiljem saajali tarvitatakse nexum'it manci-
 patio mõttes, vt. Räägib Cicero orjades, kes
 nexum'i läbi oma isanda omanduseks saanud ju.,
 oleks ju väga ebaloogiline mõelda, et kui
 decemviri nexum'i mõiste 12. tahvli juha sel-

¹) vt. Käesolev töö, lk 10.

gepiiriliselt mancipatio'ist eraldas, seda hiljem
 ometi jälle samas tähenduses tarvitati, sest
 tavaliselt ikka juriidilised vahetused ei sula-
 õiguse arendes kokku, vaid just vastupidi, sü-
 venevad. Edasi vaatleb ta veel mitmesuguseid
 teisi historikute tekste, millest senini nekum'i
 muutlaenu loova akti iseloomu välja loetud,
 analüüsib need nii sisuliselt kui keeleliselt
 ja leiab lõpuks, et kuna ühtki kindlat
 tõendit muutlaenu nekumi kunagise
 eksistentsi kohta olemas pole, ei tule ka
 ümestada, et sellisest kontraktist nekumi ühtki
 jälge pole säilinud — tõenäoliselt teda po-
 le kunagi olemas olnud.

Kuid, millises vormis toimus hex. se dare, s. o.
 võlguiku endapantimine? Kas oli see mancipatio,
 wazu või kis Mitteis? Leneb, lähtudes võrdlu-
 sest vana germaani õigusega, mille algeisest
 selgemaid andmeid olemas, leiab, et see näis
 toimuda vadimonium'i vormis. Nii rooma kui

germaani õigus tunneb ~~ali~~ obligatsioonid
 algvormina delikti=obligatsioonid. Germaani
 õiguses selle juures leidis aset Wadiatio: süüd=
 4 lane, kes kõrget kahjustamist kehe kohta peal
 tasuda ei suutnud, andis pandi (vaditium), mil=
 leks võis olla mingi asi, tavaliselt olid aga
 just inimesed, vastutajad, kes sattusid
 kreditori vangistusse, kuigi selle rahuldumiseni.
 Edasine areng müüdis seisis selles, et võlgnik
 ka iseenest vaditiumiks anda võis ja kogu
 toiming näiline iseloomu omandas. Arvestades
 rooma õiguses protessuaalse institutidina
 erineva vadimoniumi keelelist identust germaani
 Wadiatio'ga, küsib Lenel, kas pole tõenäoline,
 et ka süü esines mingi selline antiikne tagamis=
 viis, mille iseloomu kohta midagi säilinud
 pole, mis aga oli vormiks, milles toimus võlgniku
 endapantimine, mitte aga enda=mentepatio nagu
 arvas Mitteis. See vadimonium, mille järgmi=
 seks arenguastmes oli sponsio, oli ka rooma

õiguses kontrakti algvormiks üldse, mitte aga munitaen per aes et libram, mida Kunagi olemas pole olnud.

4. Mitmesuguseid käsitlesi.

Eelpool toodud kolm Naatekohta moodustavad põhialused, mille ümber ja mille vahel keerlevad kõik rohkearvulised ja üksikasjus suuresti erinevad käsitleused nexumi sisust ja iseloomust. Ferviklikuma pildi saamiseks, toome esile ka üksikuid jooni veel mõningate teiste autorite teooriatest. Nt. Kretschmar ühes artiklis, reaktiivina Senel'i väitele, et munitaenu nexum'it üldse Kunagi eksisteerinud pole, seab endale peaaegu andeks lähendada nexumi suhe riheltpoolt liberaaltoimingute ja üldse (ja mancipatio'ga eriti), teiselt poolt krediidtoimingute ja. Ta leiab lõppkokkuvõttes, et nexum lähendab kind formaalses mõttes liberaalakti (akti per aes et libram) üldse, vastates kokkuvõttes väljendusele nexum mancipiumque (s.o. kooskõlas

1) Sav. 29, lhc 227 ff.

2) Sav. 29, lhc 279.

nii Mittheini kui Seneli nekumiza laiemas mõttes),
 Kord aga kitsamas, materiaalses mõttes kohus-
 tumise eesmärgil ettevõetud liberaaltoimingut,
 Kas ühenduses maucipatio'ga (Kui rahasumma
 tagasimaksmist nunkupeeritakse — Varim Krediidit
 andmise Viis), Nõi jälle formaalselt maucipiiumit
 erineva liberaaltoiminguna, millega rahasaaja Oua
 tööjõu orjataliseks tööks annab.

Mis puutub Senel'i väitese, et 12 tahvli lenses¹
 nekum ja maucipiium ka kitsamas mõttes ident-
 sed on, (lisaks juba Kibler'i poolt eritatud
 selgitustele, et Senel'i keelelind tõendid identse-²
 se kohta ei pea pärika, esiteks kuna vastav tekst
 on säilinud niisad viisena ja mitmendat korda
 ümberkirjutatuna, et seal ühele tähele toetudes
 [que-ve] midagi tõestada ei saa ja teiseks see-
 tõttu, et nii arkaaisest keelepruuki ka kuidagi
 tuvastada ei saa), Kretschmar kaalub nende
 mõistete identseuse võimalust sisuliselt.

Ta leiab järgnevat: Alul võib-olla ei

1) Käesolev töö, lhek 10.

2) Sav. 25, lhek 255 jf.

tajutud üldse teadlikult vahe olemasolu
 nexum'i ja mancipium'i vahel. Liberaalakti
 käige pealt kasutati nende asjade ost-müügi-
 mis esimestena eraomandiks kujunesid. Noormi-
 suhtes selle akti juures tõrkas silma eriti
 „manu capere“ (käega haaramine), s.o. mancipium
 ja sisse suhtes „nectere“ (õigus objektile, orja
 või looma siduda, kui see hääga ei järgne),
 s.o. nexum. Nende kahe mõiste koostamist
 seletab eeskätt muudugi roomlaste üldise kaldu-
 vusega topelt-mõistete kujundamises (nt. nexi
 liberatio formula: „me solvo liberoque“ jne), selle-
 le lisandub aga veel moment, et manu capere't
 väljendavast mancipiumist poleks liberaalakti
 piiritlemiseks piisanud, sest manu capere sisal-
 dus ka in iure cessio (omandiõiguse loovutamise
 magistradi es välises protsessis), millele ei
 järgneud aga nectere omandaja poolt, vaid
 magistradi addict. Edasi pidi nende kahe
 mõiste differentseerumise aja juba varemalt

algama järguisel põhjusel: mancipium
 reldab objekti, kelle suhtes manu capere
 teostatakse, kui aga rahalaenuja võlausalda-
 jale tagatiseks enda tööd tahtis kindlustada, pol-
 nud mancipium kohane vorm selleks:

Kõigepealt teostati ju manu capere ja alles
 sellele järgnes raha krulumine, siit järgue-
 miks aga paradoksaalne olukord, et võlgnik
 olles nüüd juba võlausaldaja manus'e alla ei
 saanud üldse enam endale raha vastu võtta
 vaid ainult võlausaldajale, s.o. rahaandjale endale.
 Pealegi pole ka kusagil sellist enda-mantsipat-
 siooni tõestatud, vaid kõikjal, kus inimene on
 mancipatio objektiks, esineb müüjana kolmas isik.
 Lahtiseks jääb vaid võimalus, et enda-mantsipat-
 sioon esines sui iuris naise coemptio korral,
 kuid siingi pole tuvastatud, et müüjaks oli
 just naine ise ja mitte ta tutor ning pealegi
 oli see eriline perekonnadigustlike momentidega
 ühendatud segatoiming, kus mancipatio jäi

vaid põhivormiks, millele ehitati abielumise rituaal. Mõjuvaimaks tõendus, et nekum'i juures polnud enda mancipatiooni, on aga liberaaltoimingute mõjude kõrvaldamises säilunud kaheksused formelid remancipatio (s.o. mancipatio ümberpöördud kujul) ja uxi liberatio, kuna vastav analüüs näitab, et viimane oli tõenäoliselt selliste liberaaltoimingute mõjude kõrvaldamises, mis sooritatud ilma manu capere'ta.

Kokkuvõttes võime öelda, et ühendatud väljendus nekum mancipiumque haarab kahte erinevat liberaaltoimingu vormi, võib aga tähendada ka liberaaltoimingu üldre. Seda koostatud mõistet võib asendada ka lihtsalt nekum, mitte aga kitsendavat ja differentseerivat momenti — manu capere — sisaldav mancipium.

Mis puutub nekum'i materjalsesse, kitsamasse mõistesse, siis, nagu öeldud, see võib esineda kas ühenduses mancipiumiga või formaalselt mancipiumist erineva liberaaltoimingu, mille

rahalaenuja oma tööjõu orjateadiseks
 tööks annab ja mis ei toimi homo sui iuris'e
 poolt mitte enda-mantsipatsiooni (Mitteis) ega ka
 Vadimonium'i (Lenel) normis, vaid erilise Vö-
 lausaldaja poolt räägitava formeliga, mille
 kohta andmeid pole säilinud.

Sellise Völaorjuse Vötmise heakski rakendamise
 praktikas võib Kretschmeri arvates toimuda
 kahel viisil: a) kombineerituna tagasihakk-
 mise kohustusega, s.o. kui Völgnik, kes tähtpäe-
 vaks Vöлга tasuda ei suuda, annab end
 kreditorile Völaorjuse, et vältida trans
 Tiberim saetmist, b) kombineerituna rahasaa-
 misega, s.o. Völgnik annab end Völausaldajale
 Völaorjuse juba raha saamisel. Viimane
 toimub selleks, et peaseda kohtuotsusega tun-
 nustatud Völa raskest tagajärgedest, leenates
 kolmandelt ja tasudes esialgselt Völausalda-
 jale. Ainult esimesel juhul on tegemist
 puhtakujulise krediiditoimingu, teisel piisemini

primitiivse töölepinguga.

Kretschmar leiab, et selline seos, millesse ühise vormi kaudu viiakse kaks erinevat toimingut (kre-
diittoiming — tööleping) on Rooma poliitilise
ja majandusliku olukorra reflex: iga sõda
oma maksmega sundis plebeisid uusi võlgu
tezema ja iga uus võit tõi nende kaasa võla-
vangistuse, kuna ju patriitsid okupeeritud ma-
aladele tööjõudu vajasid. Nii lähenesid muut-
lenn nekum ja orjuse lepingu nekum teine-
sele teatava kindla majandusliku olukorra tõttu
ja ainult selle arjalu mittekaipamise tõttu
on tahetud orjuselepingut muutlennnekumilt
lõplikult eraldada.

Ka rida teisi autoreid käsitleb nekum'i küsi-
must pärast Mitteis'i artiklist elavalt, kaldu-
des kord ühele kord teisele poole ja tundes
esile rea iseseisvaid vaatekohti. Nt. võtab
Mommse¹⁾ kohe järgmises Sav. andes sõna.
Siin ta ei leha leppida võimalusega, nagu tä-

1) Sav 23, lmk 348 ff.

hendaks nexum mingil teisel viisil loodud
 muntlaenu vahakorrale järgnevat toimingut
 (s.o. endapantimist, et Karmidest tagajärgedest vabaneda),
 vaid leiab, et juba asjolu, et nexum toimus
 per aes et libram, räägib muntlaenu sõlmimise
 kasuks, sest laenu andmisel on kaalumise loo-
 mulik; mida oleks aja muudu kaalutud?

Ta vaatleb jällepi mitmesuguseid tekste, mille
 rajal mitteis püüdis näita, et neist ei nähtu
 nexum'i rajanist muntlaenuga ja leiab, et
 samuti ei nähtu neist ka võlguiku endapantimist.

Nt. eelpool toodud teksti kohta¹ pojast, kes end
 isa võla pärast nexus'eks andis, leiab ta,
 et kui siin lihtsalt pojale käe peale panek
 aset ei leiddand, vaid võlausaldaja teda selle
 asemel uuesti nexum'it sõlmida lubas (s.o.
 ikkagi novatio), siis oli siin tegemist kont-
 sessiooniga viimase poolt.

Edasõ Mommson leidab ka, et nexum käi
 võla tähtpäeva saabumisel ikkagi kahe võlguikale

1) vt. Käesoleva töö, lk 17.

ilma kohtuotsusest käe peale paneku võimaluse
 kaasa, see ei tähenda aga mitte, et nekum
 oleks olnud publitsistliku iseloomuga, vaid tege-
 mist on siin lihtsalt vanimale ajajõrgule ise-
 loomustava omaliga, mis pole mingi manus in iectio
 juriidilises mõttes, nagu seda pole ka ärajooksmud
 orja kinnivõtmise saalt, kus ta tebetakse,
 samuti ka manus in iectio juhul, kui völa
 likviidsus ja kohtuotsus on ainult väidetavad,
 kus völgelik ometi enam ise kätt kõrvaldada
 ei saa, vaid peab andma vindexi, kes tõstab
 protsessi, et selgitada kas kohtuotsust üldse oli jne.
 Mõnuse leiab, et kogu vanima perioodi õigus-
 kord on ju õieti ainult kompromiss omaali
 ja riigivõtmise - kaitsu vahel, seega peab ka nekum
 ni kõhen eksekutiivsus mõistetav olema, ilma
 selle põhjani teda loova akti erilises iseloomus
 otsimata.

Ühe uuema käsitlemisa tutvume Kases'i ar-
 vustuse kaudu rumeenlase Popescu - Spineni

teose saksa keeles ilmunud kokkuvõttele.

Näeme, et Popescu-Spineri on asunud sa-
male seisukohtale kui Lenel'gi, s.o. eitab, et
muutlaenu loomise renum üldse kunagi olnud
eksisteerinud. Omapärane on ta põhjendus, käsi-
telles jälle sama teksti, mida Lenel'gi s.o. Varro
poolt edasiantud Maniliuse ja Muciuse renumi
määranguid, ta jõuab otsusele, et renum
ei tähenda üldse mitte toimingut vaid asja.
Maniliuse juures tähendavat see ainult asju,
res mancipi, Muciuse juures kõiki asju (ka
nec mancipi), mida per aes et liberam edasi-
antakse. Kaser vaidleb sellele seisukohtale
kategoriliselt vastu, vihjates ühtlasi asjaolule,
et sama mõtet on juba varem avaldanud
Schloßmann ja viidates vastuväidetele, mida
viimasele omel ajal esitatud
Selliseist erikäsitlustest võiks väiteid välja tuua
ja väga palju, sest väga paljud teadlased
Käsitlevad renumi = probleem, kas monograafili =

1) Käesolev töö lk 13.

sis uurimuseis NBi muuhulgas ja nende kõigi seisukohtad erinevad üksikasjus, kuid see om-
tuses tegelikult tarbetuks materjali paisutamiseks,
sest arvan, et toodud näiteist peaks juisama
selle näitamiseks, milliseid käsitlusi nekuum'i
kohta üldse on ~~ja~~, milliste vahenditega nad
opereerivad ja millise määrani kõikevad on
neude alused. Pealegi moodustavad ju kõigi
käsitluste selgroo ikkagi Huschke ja Mittheisi
teooriad¹, midegi põhjapanevalt uut pole seniini
avastatud.²

Lõppsona.

Olles tutvunud nende mitmesuguste käsitlustega,
kerkib loomulikult lõpuks küsimus, milline on
tänapäeva teaduse seisukoht, s.o., milline vaade
on muutunud üldkehtivaks, omandades teadus-
meeste enamuse poolehoidu. Siin tuleb vastata,

1) ~~Hübner~~ Chrc 116
Sav. 53, lkr 528;

2) Panley, lkr 163 jf.

et nii palju kui autori käsutuses olnud allikad oletada lubavad, pole praegu ühtki sellist vaadet. Nohust süüski võib neitida teatud ülekaalu Mitteisi teooria poole: leitakse, et pärast Mitteisi vastupidiseid uurimustulemusi on nemun¹i esse-
Katiivjõudu tunnustamast loobunud ja väide nemun¹i hirmuäratavast sooritlusest ilma kohtuotsuseta on ümberlükkatud, kuid ühtlasi tunnustatakse ka, et Mitteisi teooria on tekitanud nemun¹i-doktriinis suure segaduse ja ka Huschke seisukohal on küllalt keitsojaid.² Seda Huschke pooldajate küllaldast arvu rõhutab ka Kübler,³ kes ise vanemuatult Kinni peab nemun¹i publitsistlikust iseloomust ja eksekutiivjõust, öeldes, et juba nemun¹i sõlmimisele oli võlgnik nexus, olgugi veel vaba-
solutus, kuid Demoklese mõök rippus ta peako-
hal, velleandudes niipea, kui ta tähtsajaks võlga-
tasuda si suutnud. Nemun¹-doktriinis tänapäe-
val valitsevatest suurtest lahkuvimekutest, annab

1) Pauly, lhek 164.

2) Boufaute, lhek 178.

3) Kübler, lhek 46 jj.

lõpüks ka tõendi kas või eelmises pea =
 tükis näitena toodud Popeseu = Spine'i arva-
 mine ja Kaseri arvustus selle kohta

Nii et, lõpptulemuseks tuleb ikkagi koosta-
 teerida, et tänapäeva teaduses üldtunnustatud
 seisukoht pündub, vähemalt käesoleva töö
 autor ei julge ta olemasoleva väite, vastavalt
 endale võetud ülesandele, mis põlvnud mingi
 erilise seisukohavõtt vaid lihtsalt olejaktiivse
 pildi andmine nekuni teaduslikust käsitlusest.
